

## ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Яцеленка Андрія Анатолійовича «Виховання відповідальності молодших підлітків у позаурочній діяльності загальноосвітніх шкіл-інтернатів», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання

Сучасному суспільству необхідні люди, готові й здібні самостійно приймати рішення в ситуаціях вибору та брати відповідальність за наслідки своєї діяльності.

У цьому контексті актуальності набуває проблема виховання відповідальності в молодших підлітків у позаурочній діяльності загальноосвітніх шкіл-інтернатів, оскільки в інтернатних закладах виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, діти з проблемних і матеріально незабезпечених сімей, які потребують особливої уваги з боку суспільства.

Аналіз контингенту шкіл-інтернатів засвідчив, що більшість з учнів цих закладів – педагогічно занедбані, для яких характерними є деприваційний синдром, безвідповідальність, агресивність, підвищена вразливість, недовіра до дорослих, явище «групової залежності», орієнтація поведінки на покроковий контроль з боку педагогів тощо.

Молодший підлітковий вік – сенситивний для виховання відповідальності, оскільки характеризується моральною рефлексією; підвищеною сприятливістю до ціннісних взаємин з оточуючими; вибірковістю в оцінці якостей іншої людини; вимогливістю до однолітків, дорослих у дотриманні слова, обіцянок; почуттям дорослості.

Отже, можна з усією відповідальністю стверджувати, що тема, обрана А. А. Яцеленком для дисертаційної роботи, є не лише актуальною, а й конче потрібною.

Дисертаційне дослідження є складовою науково-дослідної теми лабораторії виховної роботи в закладах інтернатного типу Інституту проблем виховання НАПН України «Педагогічні умови підготовки учнів інтернатних



закладів до життєдіяльності у відкритому суспільстві» (державний реєстраційний номер 0113U000221). Тему дослідження затверджено рішенням вченої ради Інституту проблем виховання НАПН України (протокол № 3 від 26.03.2011 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН України (протокол № 6 від 14.08.2014 р.).

Чітко визначений науковий апарат дослідження – об'єкт, предмет, мета, задачі, окреслено методи дослідження, розкрито його наукову новизну та практичне значення, наведено дані про впровадження та апробацію результатів дослідження.

Дисертант ставить за мету – на основі теоретичного обґрунтування досліджуваної проблеми і вивчення виховної практики визначити та експериментально перевірити педагогічні умови виховання відповідальності в молодших підлітків у позаурочній діяльності загальноосвітніх шкіл-інтернатів.

Дана мета і визначені задачі дослідження успішно вирішуються дисертантом.

Аналізуючи дисертацію з методологічних та теоретичних позицій, відзначимо, що її структура відрізняється послідовністю і систематичністю, що свідчить про глибоке знання дисертантом сутності досліджуваної проблеми.

Даючи оцінку рецензованої роботи, хотілося б насамперед відзначити ґрунтовність й усебічність проведеного дисертантом теоретичного аналізу наукових джерел, що дозволило уточнити сутність та структуру поняття «відповідальність» як інтегративної моральної якості особистості, яка характеризується добровільним виконанням обов'язків, свідомим виконанням своїх дій та вчинків, стимулює свідому саморегуляцію та самовиховання. Автором охарактеризовано зміст компонентів відповідальності: когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний.

Вивчення особливостей виховання відповідальності в молодших підлітків шкіл-інтернатів дало змогу А. А. Яцеленку уточнити сутність поняття «вихованість відповідальності молодших підлітків шкіл-інтернатів», яка є результатом цілісного виховного впливу, спрямованого на збагачення кола моральних знань, уявлень, переконань, які через емоційно-позитивне ставлення до моральних цінностей, що регулюють прояви відповідальності, реалізуються у відповідних вчинках.

Зважаючи на запропоноване уточнення сутності поняття «відповідальність» та поняття «вихованість відповідальності молодших підлітків шкіл-інтернатів», цілком доречним уявляються визначені дисертантом критерії (розуміння сутності відповідальності та її значення в житті людини; відповідальне ставлення; відповідальна поведінка) та показники вихованості відповідальності.

Грунтуючись на останніх, А. А. Яцеленко добирає відповідний діагностичний інструментарій для визначення рівнів вихованості відповідальності в молодших підлітків загальноосвітніх шкіл-інтернатів (бесіди, методика «Незакінчене речення», анкетування, методика «Вибір», експертна оцінка, тестування «Мій запас міцності», педагогічні спостереження, вправи: «Яким мене бачать інші», «Мої плюси і мінуси», ситуації морального змісту).

Заслуговують на увагу розроблені та запроваджені педагогічні умови виховання відповідальності в молодших підлітків у позаурочній діяльності загальноосвітніх шкіл-інтернатів: підвищення рівня готовності вихователів загальноосвітніх шкіл-інтернатів до виховання відповідальності в молодших підлітків; змістове і методичне забезпечення процесу виховання відповідальності в молодших підлітків у позаурочній діяльності загальноосвітніх шкіл-інтернатів; залучення молодших підлітків шкіл-інтернатів до різноманітних видів суспільно значущої діяльності, спрямованої на виявлення відповідальності).

Важливим і цінним для педагогічної практики є розробка та запровадження в позаурочну діяльність шкіл-інтернатів змістового і методичного забезпечення процесу виховання відповідальності в молодших підлітків загальноосвітніх шкіл-інтернатів: комплексної методики педагогічного діагностування рівнів вихованості відповідальності в молодших підлітків шкіл-інтернатів; змісту, форм і методів виховання відповідальності в молодших підлітків у позаурочній діяльності загальноосвітніх шкіл-інтернатів (програми семінару для вихователів шкіл-інтернатів «Виховуємо відповідальність», програми виховних годин «Жити відповідально – що це означає?»; факультативного курсу «Кроки до відповідальності»; правового практикуму «Мої права й обов'язки», психолого-педагогічного практикуму «Зроби себе сам») та науково-методичного посібника для педагогів загальноосвітніх шкіл-інтернатів «Виховання відповідальності молодших підлітків у позаурочній діяльності шкіл-інтернатів».

Позитивне враження справляє розробка та запровадження диференційованих програм виховання відповідальності в молодших підлітків загальноосвітніх шкіл-інтернатів з різними рівнями вихованості відповідальності.

Висновки дисертації достатньо виважені, логічні, достовірні, науково обґрунтовані й відповідають поставленим завданням.

Публікації автора та автореферат повністю відображають основні положення й висновки дисертації, які опубліковано у 12 одноосібних публікаціях з яких: 8 відображають основні наукові результати, 3 – апробаційного характеру, 1 – додатково відображає наукові результати дисертації.

Кількість та обсяг опублікованих праць переконує в належній апробації та впровадженні основних положень дослідження.

Зміст, результати роботи, основні висновки, викладені в авторефераті, відповідають і повністю відображають основні положення дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Яцеленка Андрія Анатолійовича «Виховання відповідальності молодших підлітків у позаурочній діяльності загальноосвітніх шкіл-інтернатів», дозволимо висловити деякі побажання і вказати на дискусійні моменти:

1. Вирізняючи чинники, які впливають на виховання відповідальності в молодших підлітків у позаурочній діяльності загальноосвітніх шкіл-інтернатів; дисертант надто багато уваги приділяє аналізу специфіки контингенту вихованців інтернатних закладів, що певною мірою виходить за межі заявленої проблеми, оскільки ця проблема не може бути вирішена за допомогою суто педагогічних засобів.

2. У тексті автореферату (на с. 10) зазначається, що серед вихователів шкіл-інтернатів проводилося анкетування, бесіди, ранжування, тестування, спостереження. Бажано було б показати, що саме вивчалось за допомогою цих методів.

3. Зміст дисертації значно б збагатився, якби запропонована дослідником програма виховних годин «Жити відповідально – що це означає?» передбачала гендерний підхід до виховання відповідальності в молодших підлітків у позаурочній діяльності шкіл-інтернатів.

4. У підрозділі 2.4., описуючи результати формувального етапу дослідження, доцільно було б розкрити гендерні особливості вихованості відповідальності в учнів молодшого підліткового віку загальноосвітніх шкіл-інтернатів, як це було зроблено на констатувальному етапі дослідження.

Викладені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, яка є самостійним завершеним дослідженням, а отримані результати роблять вагомий внесок у теорію і методику виховання.

Актуальність теми, самостійність і завершеність здійсненого дослідження, наукова новизна і практична значущість одержаних результатів

дають змогу зробити висновок про те, що дисертаційна робота «Виховання відповідальності молодших підлітків у позаурочній діяльності загальноосвітніх шкіл-інтернатів» відповідає вимогам пунктів 11–15 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, а її автор Яцеленко Андрій Анатолійович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент  
кандидат педагогічних наук,  
доцент кафедри педагогіки  
Бердянського державного  
педагогічного університету



А. С. Толкачова

